

Пришляк А. Д.,

*студентка 2 курсу за спеціальністю 231 – Соціальна робота
кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки*

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Науковий керівник: Мігіна С. В.,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

АБІЛІТАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Анотація. У статті розглядається питання соціальної та психологічної реабілітації та абілітації військовослужбовців, які приймали участь в активних бойових діях. Аналізуються основні поняття та наводяться результати досліджень зазначеної проблематики в Україні.

Ключові слова: соціальна реабілітація, психологічна реабілітація, абілітація, військовослужбовець, учасник бойових дій, комбатант.

Pryshliak A. Habilitation, social and psychological rehabilitation of military personnel – combatants

Summary. The article deals with the issue of social and psychological rehabilitation and habilitation of a special category of servicemen who took part in active combat operations. The main terms and results of research on this issue in Ukraine are presented.

Key words: social rehabilitation, psychological rehabilitation, habilitation, servicemen, combatant.

Необхідність вирішення проблем реабілітації, психологічної підтримки учасників військових конфліктів є одним з найбільш важливих питань сьогодення. Очевидно, що реабілітація має важливе значення не тільки для самих вояків, а й для всього суспільства та їх сімей. Згідно досліджень одного з розробників програм реабілітації військових армії США, ветерана в'єтнамської війни Френка П'юселіка, бійці, повертаючись з зони проведення військових дій, «несуть із собою війну додому», що може стати загрозою та потенційно катастрофічним сценарієм для України в майбутньому [8].

Новий досвід комбатантів формує нові звички, нову норму й нову реальність, в якій військовослужбовець житиме з моменту участі

у військових діях. Разом із бойовим досвідом, військові отримують фізичні й психологічні травми, їхня психіка зазнає значних змін, отже, особливої актуальності набуває питання абілітації учасників збройних конфліктів та нівелювання соціально-психологічних наслідків участі у бойових діях.

Абілітація – це похідне слово від латинського «*abilitatio*» або «*habilis*», що в буквальному сенсі означає «приспосовний». Науковці найчастіше розуміють під поняттям абілітації систему заходів, спрямованих на опанування особою знань та навичок, необхідних для її незалежного проживання в соціальному середовищі: усвідомлення своїх можливостей та обмежень, соціальних ролей, розуміння прав та обов'язків, уміння здійснювати самообслуговування [1].

В українському законодавстві термін «абілітація» визначено як комплекс заходів, що допомагають особі з вродженими та/або такими, що виникли у ранньому віці, обмеженнями повсякденного функціонування, досягти оптимального рівня функціонування у її середовищі. Термін «реабілітація» в сфері охорони здоров'я визначений як комплекс заходів, яких потребує особа, яка зазнає або може зазнати обмеження повсякденного функціонування внаслідок стану здоров'я або старіння у взаємодії з її середовищем [3].

Отже, бачимо, що законодавчо в Україні поняття абілітації визначено досить обмежено, що в свою чергу може призвести до звуження можливостей абілітації й неповного розуміння її можливостей в спеціалізованих установах та громадських центрах підтримки.

Законодавець розділяє поняття соціальної та психологічної реабілітації в роботі з особами з інвалідністю. Так, під соціальною реабілітацією мається на увазі система заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для повернення особи до активної участі у житті, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності шляхом соціально-середовищної орієнтації та соціально-побутової адаптації, задоволення потреби у забезпеченні допоміжними засобами реабілітації. Психологічна реабілітація – система заходів, спрямованих на відновлення, корекцію психологічних функцій, якостей, властивостей особи, створення сприятливих умов для розвитку та самоствердження особистості [4].

Разом з тим, міністерство оборони України метою психологічної реабілітації військовослужбовців визначає збереження або відновлення фізичного та психічного здоров'я військовослужбовців, зниження частоти та тяжкості наслідків перенесених бойових психологічних травм [7].

Соціальна реабілітація сімей, дітей та молоді передбачає здійснення заходів, спрямованих на оптимізацію і коригування ставлення сімей, дітей та молоді до відповідального батьківства, формування у них навичок до самообслуговування, самостійного проживання та інтеграції в суспільство [5]. Соціальна реабілітація комбатантів молодого віку для України є дуже актуальною, але напрацювань у цій сфері на сьогодні є недостатньо для ефективної роботи на рівні держави.

В наукових колах досить багато трактувань поняття реабілітації. У відповідності з Міжнародною класифікацією ВООЗ, виділяють наступні рівні медико-біологічних і психосоціальних наслідків хвороби або травми:

- пошкодження (impairment, англ.) – будь-яка аномалія чи втрата анатомічних, фізіологічних, психологічних структур або функцій;
- порушення життєдіяльності (disability, англ.) – виникаючі в результаті пошкодження втрата або обмеження можливості здійснювати повсякденну діяльність в межах, що вважаються нормальними для людського суспільства;
- соціальні обмеження (handicap, англ.) – виникаючі внаслідок пошкодження і порушення життєдіяльності обмеження для виконання соціальної ролі, що вважається нормальною для даного індивідуума [6].

На тлі військових дій та гібридних загроз національній безпеці в Україні активізувався процес застосування провідних позитивних міжнародних практик абілітації та реабілітації комбатантів, цивільних, що постраждали та/або перебувають в стані перманентного стресу. Надзвичайно гострий тиск відчувають військовослужбовці, які в результаті бойових дій отримали інвалідність. Згідно з сучасними дослідженнями психологічна допомога військовослужбовцям – це комплекс організаційних, психологічних, медичних та інших заходів, спрямованих на забезпечення успішного подолання воїнами обставин сучасного бою, що травмують психіку, задля збереження боєздатності та запобігання розвитку в них посттравматичних психічних розладів.

Також серед сучасних методів психологічної допомоги є практика за принципом «рівний-рівному». Надання спеціально підготовленими особами, з числа представників цільової групи, необхідних знань, психологічної підтримки та сприяння формуванню конструктивних комунікативних та поведінкових навичок, стратегій самопомоги та взаємопідтримки, що здійснюється в індивідуальній чи груповій формі серед осіб, рівних собі за певною ознакою, або таких, що мають подібні утруднення [9].

Деякі науковці акцентують увагу на тому, що реабілітація учасників бойових дій має провадитись мультидисциплінарною командою фахівців. Командна робота, співпраця та координація між собою, з іншими фахівцями, сім'єю відіграють важливу роль у реалізації цілісного підходу комплексної реабілітації. До складу таких бригад можуть входити надавачі психологічних послуг, соціальні працівники, психіатри, медичні працівники, у тому числі з числа ветеранів війни та учасників бойових дій [2].

Таким чином, серед критеріїв дієвості організації реабілітаційної діяльності з військовослужбовцями, що брали участь у бойових діях є: здійснення комплексної реабілітації комбатантів з врахуванням «індивідуального випадку»; здійснення реабілітації учасників бойових дій мультидисциплінарною командою фахівців; проведення ранньої діагностики потреб та проблем військово- службовців (згідно з розробленою комплексною програмою); розробка індивідуальної програми реабілітаційних заходів для комбатантів; соціально-психологічний супровід військовослужбовців у постреабілітаційний період [2].

Отже, питання абілітації та соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців, які приймали участь в активних бойових діях є надзвичайно актуальними для України та потребують подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Білов О. А. Особливості організації психологічної абілітації та реабілітації в умовах військового госпіталю: матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції. Національний університет оборони України ім. Черняховського. Київ : НУОУ, 2016. С. 45–47.

2. Бриндіков Ю. Л. Організаційно-педагогічні умови дієвості реабілітаційної діяльності з військовослужбовцями збройних сил України, що брали участь у бойових діях. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2018/1/12.pdf>

3. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» від 03.12.2020 № 1053-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20>

4. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06.10.2005 № 2961-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>

5. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 № 2558-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>.

6. Маруніч В. В., Шевчук В. І., Яворовенко О. Б. Методичний посібник з питань реабілітації інвалідів : посібник. Вінниця: О. Власюк,

2006. 212 с. URL: <https://dspace.vnmu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3061/Posibnik.pdf>

7. Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0115-20>

8. Пономаренко Т. В., Денисенко М. В. Напрямок реалізації соціальної адаптації демобілізованих учасників бойових дій з розладами психіки та поведінки. *Клінічна та профілактична медицина*. 2022. № 4(22). С. 73–79. URL: [https://doi.org/10.31612/2616-4868.4\(22\).2022.11](https://doi.org/10.31612/2616-4868.4(22).2022.11)

9. Царенко Л. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи : навчальний посібник. Том 2. Київ, 2018. 240 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/c/430829.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-353-1-17>

Тімоніна Є. О.,

*студентка 4 курсу кафедри психології
ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»*

Науковий керівник: Маслянікова І. В.,
кандидат психологічних наук, доцент,

*доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ВИНИКНЕННЯ СТАНУ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ ЯК РЕЗУЛЬТАТ НЕГАТИВНОГО ПРОЯВУ ПЕРЕЖИВАННЯ ТРАВМУВАЛЬНИХ ПОДІЙ

Анотація. У статті розглядаються можливі наслідки негативного подолання проблем, стресів, травмувальних подій. Наголошується важливість профілактики, психопросвіти, психокорекції станів, які виникають внаслідок дистресу і призводять до зловживань психоактивними речовинами за відсутності адаптивних стратегій подолання. Подаються ефективні стратегії подолання стресів, набуття навичок стресостійкості, застосування корисних стратегій управління проблемами та відновлення життєстійкості (формування резильєнтності).

Ключові слова: резильєнтність, дистрес, стрес, психоактивні речовини, стратегії, травмувальні події.